

Sannikov S. V., Candidate of Theology, Senior Research Fellow at Center for the Study of Religions, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), ssannikov@gmail.com, ORCID ID 0000-0001-5549-9820

Mythologems of Jan Hus' anti-sacramental views on the Eucharist

The article is devoted to the examination of different views on the personality and theological views of Jan Hus, who became a subject for creating social, theological and historical myths. The discrepancies between Jan Hus's common presentation as an early reformer of the Church and a theological follower of John Wycliffe, and Hus's own statements are analyzed. Primary sources analysis shows that Hus agreed with Wycliffe only in criticizing moral and ethical state of the clergy, as well as in sharing many of his ecclesiological ideas. As a Wycliffe Jan Hus understand the true church with the notion of discipleship and imitation of Christ, but not with the formal Apostolic succession. Also Hus was not agree with Wycliffe's understanding of sacrament. Wycliffe rejects transubstantiation during the Eucharist, but Hus supports such understanding.

The consideration of Hus's views demonstrates, that he was not a reformer of sacramental doctrines, but a restorer of Catholicism ethical ideal in its early Christianity model.

Keywords: Jan Hus, Eucharist, Reformation, Panslavism, Hussites, sacrament.

Санніков С. В., кандидат богословських наук, старший науковий співробітник, Центр вивчення релігій НПУ ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), ssannikov@gmail.com, ORCID ID 0000-0001-5549-9820

Міфологеми про антисакраментальні погляди Яна Гуса на євхаристію

Розглянуто різні уявлення про особистість і діяльність Яна Гуса, який став предметом громадської та богословсько-історичної міфотворчості. У статті аналізується невідповідність загальноприйнятих уявлень про Яна Гуса, як про раннього реформатора церкви і про богословського послідовника Джона Вікліфа з заявами самого Гуса.

Аналіз першоджерел показує, що Гус був згоден з Вікліфом тільки в критиці морального і етичного стану духовенства, а також поділяв деякі його еклізіологічні ідеї. Як і Вікліф Ян Гус пов'язував розуміння істинної церкви з учінством та наслідуванням Христа, а не з формальною Апостольською спадкоємністю. Також Гус не погоджувався з антисакраменталізмом Вікліфа. Вікліф відкидав проєсущствління під час Євхаристії, але Гус дотримувався традиційного розуміння.

Розгляд поглядів Яна Гуса демонструє, що він був не реформатором євхаристичних уявлень або існуючої системи, а реставратором морального ідеалу католицтва і його ранньохристиянського образу.

Ключові слова: Ян Гус, євхаристія, реформація, панславизм, гусити, сакраменталізм.

* * *

УДК 101/141(091)-051

Максюта М. Є., доктор філософських наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ), Alinylja@ukr.net

Коломієць А. І., аспірантка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ), Alinylja@ukr.net

«Сродність» Григорія Сковороди і національний образ буття: до актуалізації гуманістичних ідей

Наголошується, що «сродність» як схильність до визначеного виду трудової діяльності стосується кожного, має всезагальне значення, зманифестовуючи також особливості укоріненості в національно-культурних та природно-історичних умовах життя людини та буття суспільства. Принципом «сродності» трансформовані присутні ознаки національного образу буття, що, зокрема, і віддзеркалюють особливості життєздійснення української людини у творчості Г. С. Сковороди, природність проявів та задоволення її «нужностей». Реалізація покликаної спрямовувати життєдіяльність людини на досягнення щастя «сродної праці» ґрунтується на результатах самопізнання. Як синтез же багатостолітнього розвитку,

національна культура і ментальність формують сприятливу атмосферу самопізнання та вільного життєвого вибору й самоутвердження – як слідування за освоєною невидимою внутрішньою природою, «своїм Богом». Але слідування, завдяки якому людина здобуває необхідну свободу, вільно проходить свій життєвий шлях, як шлях–бо, започаткований «від себе», шлях розгортання результатів пізнання себе, своїх інтересів, схильностей, потреб, що, так чи інак, відображають також особливості національного буття. Тому, обстоюється в статті, з одного боку, концепція «сродної праці» у першу чергу зорієнтовує на творчо-самотворчий, і з врахуванням досвіду самопізнання, розвиток людини, а з іншого, – це і демонстрація відкритого шляху утвердження, проявів кожної індивідуальності в соціокультурних умовах як освоєння своєї долі в розвитку своєї нації. І що, отже, за сучасних національно-культурних перспектив може практично зреалізуватися в усіх сферах буття. Бо ж «неприродно» для індивідуальної особистості ігнорувати «вимоги» своєї непізнаної внутрішньої природи – це завжди, зрештою, зумовлюватиме й неприродні, спрямовані проти неї самої, згубні прояви – як її власними переживаннями та самопочуттями, так і в громадському житті, чого, наголошував Г. С. Сковорода, аж ніяк не чекає від неї її вітчизна. Вимоги «сродності», трансформовані цінностями національного образу буття, як шлях життєздійснення «від індивіда до суспільства», є отже, і найсприятливішою перспективою зміцнення і поглиблення також національно-ментальної єдності.

Ключові слова: нація, національний образ, «спорідненість», архетипи культури.

Істотну роль в сучасних історико-філософських, історичних та культурологічних дослідженнях виконує концепт національного образу буття, його трансформацій у творчості вітчизняних мислителів, як способу актуалізації важливих аспектів філософських ідей. У світлі завдань освоєння філософської спадщини Г. С. Сковороди зазначена проблема, тією чи іншою мірою, порушувалась у дослідженнях С. Є. Єфремова, В. Петрова, В. Шинкарука, В. Євдокименка, І. Бичка, А. Бичко, В. Горського, О. Мишанича, Д. Кирика, І. Іваньо, Л. Ушкалова, М. Поповича, С. Кримського, В. Табачковського та ін. Основою філософських зацікавлень також у визначеному ракурсі послужив антропоцентризм пошуків українського мислителя, його прагнення дослідити питання смислу життя та можливостей досягнення щастя, спираючись на своє розуміння людини як вільних проявів своєї природи, що й визначалося ним як непримітне для кожного завдання. Але що, отже, свідчить про істотні відмінності розуміння відношення «людина–світ» порівняно із представленими у відомих на той час філософських системах. Г. С. Сковорода не сприймає, а піддає критиці існуючий світ. «Поняття про світ як морально неприйнятну, згубну для людини дійсність набуває у Г. С. Сковороди філософського значення. На відміну від І. Канта, який також вважав, що світ «лежить у злі», Г. Сковорода джерелом цього зла оголошує не природу людини, а, навпаки, невідповідність природі, прагненню до справжнього щастя. Світ зла – це певний спосіб життя, який підлягає моральному засудженню, від якого потрібно відвернути, врятувати людей» [9, с. 25; див. також: 10]. Прояви властивостей та відносин суцього трансформовані історичними умовами, формують національний образ буття, який і синтезує тенденції розвитку та утвердження етноспільноти. Тому, враховуючи особливості філософського знання, ми можемо констатувати, що у кожному національному образі, залежно від характеру впливу історичних та культурних процесів розвитку, задіяні та відповідним чином перетворені «першоелементи» буття–землі, води, повітря, вогню, а також тих «сил», що ними зумовлено взаємозв'язок цих елементів (у давньогрецькому світорозумінні – любові та ворожнечі)» [6, с. 46]. Так, зазначає В. Г. Табачковський, «творчість Григорія

Сковороди ... є переконливим доказом ... відповідності українського національного образу буття ... системи уявлень про «першоелементи» і чинники їх взаємодії. У філософії Г. С. Сковороди «чітко протиставлено добродородство» («вдячна воля = джерело «світлого смислу») «недоброродству» [6, с. 46]. Для національного образу буття українців характерні у першу чергу мотиви хліборобства, як історичних витоків етногенезу, що визначали усі аспекти життя, духовного розвитку української людини. «Чи не звідсіль – ідея «сродності» (з буттям) у світосприйнятті Г. С. Сковороди, в якого «землеробство ... ніби скарб неоціненний в нашому домі всередині нас закопано», його ж буттєва філософія «весілля душі» й непохитного щастя існування, його зосередженість на чистому й високому, всупереч незрідка неприхильній або й ворожій реальності?» [6, с. 47].

Принцип «сродності» особливо значуще зманіфестує роль хліборобства у суспільстві із врахуванням, зокрема, світоглядно-духовних засад «природженості до землеробства», на чому й акцентував увагу Г. С. Сковорода. Так, висловлену у діалозі «Розмова, названа алфавіт, або буквар миру» співрозмовниками думку, що він «народжений до землеробства», Афанасій сприймає доброзичливо, відкрито наголошуючи, що «за природою своєю любить сади, поля, ліси, але справжній землероб – мій батько» [4, с. 438]. Тим самим артикулюється думка про історичну тяглість хліборобського способу життя – української людини і суспільства в цілому. Зокрема, Логвин при цьому поглиблює висловлені положення про природженість до хліборобства. «Слава Богу! Ти до цього народився тому, що інші до іншого, а вони до іншого народжені тому, що ти до цього. Це Боже Царство: не сперечайся» [4, с. 438]. Бо, зрештою, принцип «сродної праці» поширюється на все суспільство, позаяк, дійсно, щастя здобувається завдяки поєднанню «сродного» кожному приватної должності із загальною, це – «істинне життя» людини. Ідея «сродності» спрямована на, завдяки самопізнанню, виявлення індивідуальних можливостей кожного, на реалізацію яких очікує вітчизна. «Берися орати землю, заготовлювати харч для людей і худоби, водити череди чи бджоли, чи що звелить тобі твій Господь. Не бійся, праця в самому своєму діянні буде тобі солодша, ніж запашне повітря, чисті потоки вод, пташиний спів, ніж навіть і самі плоди праці твоєї. Цього чекає від тебе твоя вітчизна» [4, с. 438]. У такому Божому Царстві і запанує «рівна рівність».

Відтак ідеї Г. С. Сковороди позначені високою гідністю зманіфестування принципів громадянського гуманізму та духовності, у першу чергу вони звернені до кожного індивіда, пізнати себе, свого Бога та відповідним чином життєдіяти закликає український мислитель. Так, у цьому зв'язку В. І. Шинкарук зазначав: «На відміну від французьких просвітників XVIII ст., за якими встановлення розумного суспільного ладу означає приведення суспільних відносин у відповідність з природою людини взагалі, у Сковороди це «приведення» ускладнюється диференціацією природи людини на «сродності». Його вимога «пізнай себе» стосується не людини взагалі, а кожного індивіда, бо кожен повинен знайти своє покликання» [9, с. 31]. А пошук цей проходить шляхом внутрішнього зростання, духовного «подвигу піднесення» [3]. У філософії Г. С. Сковороди,

зазначає В. Храмова, якраз споглядально-рефлексивна постановка виконує визначальну роль у висвітленні основних філософсько-світоглядних проблем. У першу чергу йдеться про таку проблему людського існування як «щастя конкретної людини, що розв'язується лише подвигом самопізнання, через який виявляється «внутрішня», «сердечна», «єдина» людина. Тільки таким чином ми досягаємо «петру» (камінь) як духовне осердя, центр та підвалину бентежного й пристрасного душевного життя» [8, с. 15]. «Сродна праця», як ствердження у максимально сприятливий спосіб освоєних завдяки самопізнанню людських внутрішніх якостей, є і гідною демонстрацією свободи морально відповідальної людської індивідуальності, по суті, за виразом С. Б. Кримського, її «спорідненості з усім суцим» [1, с. 107], як проявами національно-культурного буття. Г. С. Сковорода розробляє філософію серця під кутом зору «внутрішньої людини», того боку мікросвіту, який є здатним втілювати символічне буття. А це символічне буття охоплює не тільки біблійну мудрість, а й знаковий менталітет української нації» [1, с. 308]. Духовність – не одного разу здобутий рівень, отримана «властивість», це стан неперервного здобування прагнення до добротвердження спосіб постійної зверненості до свого внутрішнього світу, як до поля» культивування духовних якостей. Адже дійсно, постава людини, коли обробіток поля селянином означав «турбуватися й доглядати» [7, с. 226] – споконвічно властива саме українцям. Вона може й повинна трансформуватись у своєрідну «спільну поставу» соціального суб'єкта, у відповідний спосіб, спрямування функціонування духовно-культурних якостей української людини. За нинішніх умов загострення економічної, екологічної кризи, переоцінки духовно-моральних цінностей, норм, вимог, а точніше – втрати сенсу цих цінностей, особливо відчутна стурбованість про загальне «поле» існування українців, консолідовуваних і поглибленими засвоєннями традиційних національних духовно-моральних цінностей. «Розрізнити «споріднений» тип діяльності можна лише на підставі споглядальної саморефлексії, яка, до того ж сьогодні, як ніколи, актуалізується у соціально-політичному та соціально-педагогічному сенсах» [8, с. 16]. Але ж для українського мислителя, важливо постійно акцентувати, «вихідною» є конкретна людина, рівень її внутрішньої розвиненості, самопізнання, як передумова для нових умов і суспільного буття.

Хоча, тим не менше, притаманні конкретним людським спільнотам відмінності національного буття, природно не можуть не об'єднувати окремих представників цінностями, що, сакралізуючись, успадковуються, як своєрідні духовні утворення, у смисловій атмосфері яких продукуються також філософські концепти. Відтак на першому плані чинники «сакральної духовності», «культурних цінностей», «гуманістики» та «національного буття». «Сакральна духовність тематизується концептами: віра-надія-любов; культурні цінності – ідеями істини, добра, краси; гуманістика позначається ідеалами особистості, долі, духу. А екзистенціал національного буття розкривається через життєве наповнення концептів: Дім-Поле-Храм» [1, с. 291]. С. Кримський, зокрема, привертає увагу до деяких архетипів що, безперечно,

виходять за історичні межі існування таких об'єднань як нації, але демонструють найістотніші риси національної ментальності, визначаючи, разом з тим, основні аспекти культурного буття спільноти. Це «Дім – Поле – Храм» [1, с. 292]. Родина й Домівка – споконвічні українські цінності. Упродовж тисячоліть український народ відтворював, оберігав, особливо глибоко усвідомлюючи та поцінуючи життєву значимість сімейного життя, домашнього вогнища. Як ніколи в історії українці не зазіхали на чужі землі, а всю силу, енергію вкладали у обробіток своєї, так і в кожному індивідуальному житті неодмінною нормою, щонайпершою вимогою добродійного, добростверджувального життя була турбота про сім'ю, дітей, пристарілих, піклування про домашній затишок. Шлюб для українця відзначався святістю. «Дерево міцне корінням, людина – родиною». Хліборобський спосіб життя всіляко сприяв збереженню родини, відтворенню, примноженню родинно-побутової культури. Про це, зокрема, засвідчує органічне взаємопереплетення хліборобської та побутової родинної обрядовості українців. Життєві цінності, стереотипи свідомості, погляди, настрої, почуття, що відображалися у хліборобській обрядовості, водночас були неодмінним складовим чинником родинно-побутової культури. А родинне життя, весь побут українців відтворювалися, розвивалися у контексті та на основі трудових хліборобських традицій. «Коли хто щось обожнює, то себе в те перетворює» [5, с. 120] – говорить Вдячний Еродій Г. Сковорода. Хліборобська культура – це надзвичайно високе духовно-моральне поцінування хліборобської праці на землі. Серед складових же хліборобської ментальності також ідея родючості, коли Жінка і Земля ототожнювалися. Для українців споконвічно притаманне рівною мірою шанобливе ставлення до землі, хліба та Жінки – Матері. Ненька-Земля, Ненька-Україна рідна Ненька споконвічно святі поняття для української людини.

Шлюб, родина, домівка, діти, дружина – для українця і було тим світом, у визначеностях якого він жив, формувався, переживав радості й горе, повсякчас трудився на землі заради добробуту та щастя своєї родини, своїх дітей. Родина й домівка – вища життєва визначеність українського хлібороба, вища «відзнака» його у житті, визначальна передумова добростверджувального життя у чистоті помислів та дій; життя, що було не зживанням, а, навпаки, постійною акумуляцією життєвих сил та можливостей. «Не віддаємо Богові безумства, дбанням не ледачі, духом горимо, на Бога працюємо, упованням радіючи, скорботи терплячи, в молитвах перебуваючи, за все дякуючи, завжди радіючи» [5, с. 117], – ось життєві цінності Вдячного Еродія. Органічне поєднання родинно-побутового життя українців із рідною землею, природою здетермінувало відповідну специфіку утривалення роду, сімейного виховання. «Слідувати за природою», а не насильницьким чином перевлаштовувати її – ось основний принцип виховання. Людина, її внутрішній світ тут природно, поступово формуються, збагачуються, розвиваються. І в цьому також висока життєва цінність Родини та Домівки для українця: тут – єдиний, неповторний, рідний і довіку незабутній затишок. Тут не метушливо, а природно зростає, формується людина – у відповідності з її нахилами, здібностями, уподобаннями, з її власною

природою. Людина формується, виховується, зростає ніби «розгортаючись» «від її природи», розквітаючи рисами доброзичливості, ширості, взаєморозуміння, взаємоповаги, пошанування, чим відзначалося ставлення українців до жінки. «Від її природи», тобто «без перепон» людина формується, зреалізовує свою життєдіяльність. Родина ж і домівка служать тією найбільш адекватною, сприятливою, життєдайною, найближчою для людини сферою «без перепон», у якій здійснюється «розгортання», заповнення своєї «долі» у «просторі-часі». У родину й домівку ніби «вливається», розквітаючи та створюючи свій прекрасний неповторний інтимний світ природа людини – вливається, проростаючи прекрасними життєдайними якістьми, «доброродна природа». Родина й домівка це і є та конкретно визначена рідними та близькими – батьками, своїми дітьми та дружиною, рідною хатою, землею, від якої весь родинний добробут та благополуччя – «доля» у просторі та часі спільноти, у якій людина існує. Доля людини, яка поступово, відповідно добростверджує, розгортається її життєвим шляхом. Бо на цьому шляху добростверджувальна людина із собою завжди має своє «домашнє добро» – «Господь Бог і Дух, що у її серці» (Г. Сковорода): якщо є Родина й Домівка, то є і серце, з його вічним «домашнім добром» – Богом та Духом. І саме у цьому – «добра природа людини». Добра за її природою – людина, яка відповідає своїй споконвічно поціновуваній природі, коли вона своєю працею у єдності із оточуючою природою і поставала людиною. «Осіла людина» (В'яч. Липинський) український хлібороб – людина, природа якої витворена, виплекана Родиною й Домівкою. Тут вона народжується й зростає доброю, у родині й домівці відкривається природа людини.

Таким чином, «консервативний по-своєму» (М. Попович), Г. С. Сковорода, стурбований долею людини, «гостро відчуває ускладнення життя, суспільних механізмів і людських потреб» [2, с. 288]. Але він глибоко переконаний, що споконвічні духовно-культурні цінності української людини як, за виразом О. Гончара, «геніального хлібороба» є і можуть бути умовою вироблення «спільної постави» українців, спроможних вийти на шлях щастя. Тому і для сучасного українця, і для поколінь прийдешніх зустріч з творчістю Григорія Сковорода – це завжди душевне піднесення та сердечна радість.

Список використаних джерел

1. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії / С. Кримський. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 367 с.
2. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – К.: «Артек», 1998. – 728 с.
3. Сковорода Г. С. Симфонія, названа книга Асхань, про пізнання самого себе (Переклад М. Кашуби) / Г. Сковорода // Твори: У 2-х т. – Т.1. – К.: «Обереги», 1994. – С.193–262.
4. Сковорода Г. С. Розмова, названа алфавіт, або Буквар миру / Г. Сковорода // Твори: У 2-х т. – Т.2. – С.413–463.
5. Сковорода Г. С. Вдячний Еродій / Г. Сковорода // Твори: У 2-х т. – Т.2. – С.103–123.
6. Табаковський В. Г. Філософські образи буття в історії культури / В. Табаковський // Філософія. – К.: Либідь, 2002. – С.32–49.
7. Хайдеггер М. Время и бытие / М. Хайдеггер. – М.: Республика, 1992. – 447 с.
8. Храмова В. До проблеми української ментальності. Замість передмови / В. Храмова // Українська душа. – К.: «Фенікс», 1992. – С.3–35.

9. Шинкарук В. І. Великий селянський просвітитель / В. Шинкарук // Філософська думка. – 1972. – №5. – С.24–34.

10. Шинкарук В. І. Методологічні засади філософських учень про людину / В. Шинкарук // Філософська антропология: екзистенціальні проблеми. – К.: «Педагогічна думка», 2000. – С.8–49.

References

1. Kryms'kyj S. B. Pid sygnaturoju Sofii' / S. Kryms'kyj. – K.: Vyd. dim «Kyjevo–Mogylyans'ka akademija», 2008. – 367 s.
2. Popovych M. Narys istorii' kul'tury Ukrainy / M. Popovych. – K.: «Artek», 1998. – 728 s.
3. Skovoroda G. S. Symfoniya, nazvana knyga Ashan', pro piznannya samogo sebe (Pereklad M. Kashuby) / G. Skovoroda // Tvory: U 2–h t. – T.1. – K.: «Oberegy», 1994. – S.193–262.
4. Skovoroda G. S. Rozмова, nazvana alfavit, abo Bukvar myru / G. Skovoroda // Tvory: U 2–h t. – T.2. – S.413–463.
5. Skovoroda G. S. Vdjachnyj Erodij / G. Skovoroda // Tvory: U 2–h t. – T.2. – S.103–123.
6. Tabakovs'kyj V. G. Filososfs'ki obrazy buttja v istorii' kul'tury / V. Tabachkovs'kyj // Filosofija. – K.: Lybid', 2002. – S.32–49.
7. Hajdegger M. Vremja i bytie / M. Hajdegger. – M.: Respublika, 1992. – 447 s.
8. Hramova V. Do problemy ukrai'ns'koi' mental'nosti. Zamist' peredmovy / V. Hromova // Ukrai'ns'ka dusha. – K.: «Feniks», 1992. – S.3–35.
9. Shynkaruk V. I. Velykyj seljans'kyj prosvitytel' / V. Shynkaruk // Filososfs'ka dumka. – 1972. – №5. – S.24–34.
10. Shynkaruk V. I. Metodologichni zasady filososfs'kyh uchen' pro ljudynu / V. Shynkaruk // Filososfs'ka antropologija: ekzysencial'ni problemy. – K.: «Pedagogichna dumka», 2000. – S.8–49.

Maksyuta M. Ye., Doctor of Philosophy, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), Alinylja@ukr.net

Kolomyets A. I., postgraduate student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), Alinylja@ukr.net

«Semblance» by Hryhorij Skovoroda and the national image of being: to the actualization of humanistic ideas

The article states that «semblance» as a tendency to the definite kind of work affects everyone, has universal significance, also manifesting the features of rootedness in the national-cultural and natural-historical conditions of human life and society being. The principle of «semblance» transformed the existing features of the national image of being, which, in particular, reflect the peculiarities of life-realization of the Ukrainian person in the works of H. Skovoroda, naturalness of demonstration and satisfaction of the person's «needs». Realization of the «cognate work», called for directing the human life-activity to achieving of happiness, is based on the results of self-knowledge. As a synthesis of many centuries development, national culture and mentality form a favorable atmosphere of self-knowledge and free choice of life and self-assertion – as the following of the invisible intrinsic nature, «your own God». But the following through which a person acquires the necessary freedom, freely passes his or her life path, as a way begun «from yourself», the way of deploying the results of knowing yourself, your interests, dispositions, needs, which, one way or another, also reflect the peculiarities of the national being. Therefore, it is asserted in the article, on the one hand, the concept of «cognate work» primarily focuses on creative-self-creative human development, taking into account the experience of self-knowledge, and on the other hand – it is also a demonstration of the open way of strengthening, manifestations of each individuality in sociocultural conditions as the mastering of your own destiny in the development of your nation. And that, therefore, in modern national-cultural perspectives can practically be implemented in all spheres of being. Because it is «unnatural» for an individual personality to ignore the «demands» of his or her own unidentified inner nature – it will always, in the end, lead to the unnatural, destructive manifestations, directed against personality – by his or her own worries and feelings, and in public life, what the fatherland does not wait from the person at all, H. Skovoroda emphasizes. The requirements of «semblance», transformed by the values of the national image of being, as a way of life activity «from the individual to society», is, consequently, the most favorable prospect of strengthening and deepening of the national-mental unity.

Keywords: nation, national image, «affinity», archetypes of culture.

* * *

УДК 123.1

Павлова Т. С.,

доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара (Україна, Дніпро), pavlova_tatyana@ukr.net

Обов'язковість раціональної поведінки як розумної та соціально необхідної у німецькій класичній філософії

Розвиток суспільства, його зміни і трансформації кидають соціальній філософії як науці про соціальне буття все нові виклики. Сучасна реальність потребує нових підходів, які б дозволили розкрити сутність соціальної активності, дій і подій, що відбуваються. Особливо актуальним сьогодні стає питання про поведінку особистості у суспільстві. Але проблема у тому, що в межах існуючих наукових підходів важко визначитися щодо розуміння її поведінкової активності у соціальному бутті, вона більш відповідає принципам раціональності чи є ірраціональною?

Сьогодні важливим є філософський дискурс щодо розуміння проблеми раціональної поведінки як процесу переосмислення самої раціональності, формування ставлення до неї у різні часи та доречності сумнівів у ній як мотиваційній домінанті поведінки сучасної людини.

В цьому відношенні цікавим є філософський аналіз поглядів представників німецької класичної філософії щодо цих питань І. Канта і Г. Гегеля. Метою статті є показати підстави необхідності раціональної, розумної поведінки особистості у соціальному бутті суспільства.

Чому саме німецька класична філософія? Справа в тому, що саме в цей період формується філософське уявлення про розумність як свободу і обов'язок. І оскільки далі філософія піде шляхом критики розумності і раціональності, важливо визначитися з тим, якими є ці класичні філософські постулати розуму і розумності як критерію людської поведінки.

Ключові слова: соціальна філософія, поведінка, розумність, раціональність, обов'язок, свобода.

Соціальне буття сьогодні характеризується як нестабільне, інформаційно наповнене, що постійно змінюється і наповнюється новими змістами. Це буття саме по собі можна розглядати як певний акт, подію. У той же час, його складає велика кількість поведінкових актів багатьох суб'єктів. Проблема раціонального та нерационального, ірраціонального у тому числі і у поведінці є дуже актуальною, тому цими питаннями займалися багато науковців з різних сфер соціально-гуманітарного знання. Зокрема у контексті обраної теми хотілося б звернути увагу на таких філософів як І. Кант та Г. Гегель, що надають перевагу розумності у соціальному бутті і відповідно раціонально обгрунтованій поведінці соціальних суб'єктів, як бажаній і обов'язковій. У своїх роботах В. Лекторський, П. Гайденко, Ю. Кушаков та інші [5; 6; 12; 14] показують рецепцію поняття раціональності в історії філософської думки, розкривають особливості його розуміння, зокрема у німецькій класичній філософії. Н. Талєб [19] та О. Кулик [11] зверталися до проблеми можливості раціональної поведінки в умовах невизначеності, хаотичності соціального буття і тих процесів, що відбуваються у світі.

Оскільки проблема раціональної та ірраціональної поведінки є інтердисциплінарною, то слід зазначити роботи видатних фахівців-економістів Р. Грінвуда [16], Л. Ейзенберга [15], які розглядали нестабільність банків та системний ризик у фінансових системах як наслідки ірраціональної поведінки суб'єктів економічних відносин, і глобальний характер такої поведінки є значним фактором соціального буття. В цьому плані також слід зазначити роботи [1; 3; 13], які розглядають окремі аспекти раціональності в прийнятті рішень у фінансових системах.